ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 2,1

Termiz – 2026

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 15.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz
Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 15.06.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ» ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail: philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт: https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 15.06.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43, Termez city.
Phone: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

ULUQOV NOSIRJON MUHAMMADALIYEVICH,
SOLIXO'JAYEVA HAVASXON ZOKIRJANOVNA
O'zbek va turk bayramlarining leksik-semantik tasnifi hamda etnolingvistik, lingvokulturologik tahlili 7

МАХМАРАИМОВА ШОХИСТА ТУХТАШЕВНА
Биз нега сўкинамиз? (ёки ҳақоратнинг нейролингвистик табиати) 10

ALIMOVA ZARIFAXON VAXOBOVNA
Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostonidagi fors-tojikcha gidronimlarning
semantik va funksional xususiyatlari 16

ASADOV TO'LQIN HAMROYEVICH,
MARDONOVA SARVINOZ ORIPOVNA
O'zbek tilshunosligida ravishga nisbat beriluvchi oraliq ma'no ifodali affikslar tadqiqi xususida 20

FAYZIYEVA XADICHA CHORIYEVNA
Surxondaryo o'zbek shevalarida bolalar o'yinlarining nomlari 24

BOTIROVA MAXLIYO
O'zbek tilida reklama matnlarining morfologik xususiyati 28

VAFOYEVA MUXAYYO YULDOSHEVNA
O'zbek lingvomadaniyatida «Intizorlik» frazeosemantik guruhi 33

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Kasb ohangi nutqda qanday jaranglaydi? 37

SARBAROVA DILNOZA NOSIRJON QIZI,
BABAYEVA SURAYYO ERGASHOVNA,
JUMAYEVA ANORXOL CHAMAN QIZI
O'zbek tilshunosligida zamon kategoriyasining nazariy asoslari 39

TESHABOYEVA GULNOZA
O'zbek tilida "Qora" rangini ifodalovchi sifatlarda mazmuniy sinkretizm 42

SAMIYEVA SURAYYO ORIPOVNA
Evfememik vositalarning funksional uslubiy xususiyatlari 47

PO'LATXONOVA HILOLAXON SHUHRATXON QIZI
Neurolinguistic and linguocognitive features of speech manipulation in cyberspace 50

SOBIROVA FERUZA
Saylov targ'ibot diskursida pragmatik belgilar 54

QURBONOVA MUHARRAM JURABEKOVNA
Xurshid Davron she'riyatida murojaat gaplarning qo'llanilishi 58

ABDUG'ANIYEVA ZEBUNISO
Ilmiy diskursning institutsional-kommunikativ tabiati 61

BADALOVA MUAZZAM
Kibermuloqotda nutq aktlari va etik me'yorlar: ingliz va o'zbek tillari qiyosiy tahlili 65

ERGASHOVA YASMINA,
XOLNAZAROV UMID ERKINOVICH
Neologizmlar klassifikatsiyasi 67

МУНДАРИЖА

O‘ROZBOQOVA MAHLIYO IMOMNAZAR QIZI
Xalq og‘zaki ijodi namunalarida takrorlarning qo‘llanilishi 71

MURODQULOVA IRODA SHAROFIDDINOVNA
Dostonlarda ornitonimlarning majoziy ma’no ifodasi 74

NURMATOVA SABRINA JAXONGIR QIZI
«Devonu lug‘otit turk» va «Qutadg‘u bilig» asarlarida qora rangning qo‘llanilishi 78

OCHILOVA MUXLISA ABDURAXMON QIZI
Badiiy diskursda kinoya nutqiy aktining pragmatik xusuiyatlari 81

РАХМАТУЛЛАЕВА БАРНО ЗАФАР КИЗИ
Экзотическая лексика как маркер культурной идентичности персонажей
(на материале романа Г. Яхиной «Зулейха открывает глаза») 85

RUSTAMOVA NIGORA RUSTAM QIZI
O‘zbek tilida duolar va olqishlarning lingvomadaniy talqini 89

ABDINAZAROVA GULISTON MUZAFFAR QIZI,
KHUJANOVA OZODA TOJIYEVNA
Conceptualization of love in uzbek and russian literary discourse:
a comparative cognitive-semantic and axiological analysis 93

O‘RMONOVA DURDONAXON TAVAKKALJON QIZI
Ingliz va o‘zbek tillarida “Tinchlik” konseptining o‘xshash va farqli jihatlari 97

ADABIYOTSHUNOSLIK

MUHIDDINOVA BADIA MUSLIHIDDINOVNA,
AXMEDOVA BAXTIGUL XAITMUROT QIZI
Qardosh xalqlar dostonlarida farzandsizlik motivi 101

RAXIMOVA NODIRA
Pastish, parodiya, travestiya, nazira va tatabbu’da intertekstual birliklarning
ifodalanish mexanizmlari va tipologik farqlari 104

MAMIROVA MAMLAKATXON ILHOMJON QIZI
Nasriy asarda ramziylik 111

КУЗИМУРОДОВА ЛОБАР МУРОТОВНА
Образ маленького человека в повести л.улицкой «Сонечка» 115

XOTIRA

Yuraklarda yashayotgan inson
Marhum tilshunos olim Ro‘ziqul Normurodovning
65-yillik porloq xotirasiga bag‘ishlanadi 119

ishlarini jadallashtirish, bugungi kunda sohada qo'lga kiritilayotgan yutuqlarni keng targ'ib etish va sohada faoliyat olib borayotgan mutaxassislarni rag'batlantirish maqsadida, 2017-yildan boshlab avgust oyining ikkinchi yakshanbasi «*O'zbekiston Respublikasi qurilish sohasi xodimlari kuni*» deb e'lon qilindi.

Georgonimlar sirasiga mansub bayram nomlari ma'lum an'analarning bardavomligini ta'minlaydi. Bayram kunlari tadbirlar o'tkaziladi, kasb sohiblarining yutuqlari e'tirof etiladi va mukofotlanadi, qadrlanadi, e'zozlanadi. Shu jihatdan kasb bayramlari ijtimoiy mohiyatga ega.

Rezyume. Maqolada o'zbek va turk tili geortonimlarining leksik-semantik tasnifi berilgan hamda, lisoniy va motivatsion, etnolingvistik, lingvokulturologik xususiyatlari yoritilgan.

Resume. The article presents a lexical-semantic classification of Uzbek and Turkish geortonyms and highlights their linguistic-motivational, ethnolinguistic, and linguoculturological characteristics.

Резюме. В статье представлена лексико-семантическая классификация геортонимов узбекского и турецкого языков, а также освещены их лингво-мотивационные, этнолингвистические и лингвокультурологические особенности.

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 4
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

БИЗ НЕГА СЎКИНАМИЗ?
(ёки ҳақоратнинг нейролингвистик табиати)

Махмараимова Шохиста Тухташевна,
Термиз давлат университети профессори,
филология фанлари доктори

Хорижда ва ўзимизда ҳақоратли лексика (profanities) «сўкиниш» (*swear words*), "ҳақорат", «қарғиш» (*curse words*), "меъёрсиз лексика", "цензурасиз лексика" ёки «F-ҳарфи билан бошланувчи сўзлар» (*F-words* – тўрт ҳарфдан иборат сўзлар) каби атамалар билан синоним сифатида ишлатилса[1], ўзгани обрўсизлантириш, ҳақоратга асосланган нутқ «ёмон тил», "шалоқ тил" атамаси билан фарқланади. Ҳақоратли лексика – бу инсонларнинг кучли қўзғатувчи ёхуд ғайриоддий нарсаларни кузатганда қўллайдиган спонтан (тўсатдан юзага келувчи) реакция шаклидир. Ҳолбуки, сўкинишдан тийилиш – танганинг бир томони, холос, зотан ҳақорат бир вақтнинг ўзида ҳам когнитив, ҳам баҳоловчи, ҳам декларатив вазифани бажаради. Коммуникатив функцияни эса мазкур вазифалар қаторининг энг қуйи бўғинига жойлаштириш мумкин, бу жиҳатдан сўкиниш – шахсий "мен"нинг "ўзга" гуруҳга мансублигини исботлаш воситаси ҳамдир.

Яшар Тўқайнинг фикрича, сўкинишлар – миллатларнинг ўтмишдаги ёки бугунги яшаш тарзи, фикрлари ва интилишлари ҳақида маълумот берувчи муҳим тил ҳужжатлари ҳисобланади. Яъни ...(сўкинч бирликларини – М.Ш.) йўқ деб ҳисоблаш тилнинг табиий оқимига ва яшаш тарзига қарши чиқишдан бошқа нарса эмас[2]. Агар бу унсурлар тилда яшаётган бўлса, уларни муайян бир маданиятдан ташқарида англаш мутлақо нотўғри бўлур эди. Сўкинишни билдирувчи сўзлар – ма-

[1] Andang K., and Bram B. Swear words and their implications for english language learning-teaching. LLT Journal: A Journal on Language and Language Teaching http://e-journal.usd.ac.id/index.php/LLT Sanata Dharma University, Yogyakarta, Indonesiae-ISSN 2579-9533, p-ISSN 1410-7201, Vol. 21, Suppl, June 2018. P. 43-44.

[2] Tokay Yaşar. Divanü Lugati't-Türk'te Kızgınlık İfade Eden Kelimeler / Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter 2011, p. 1851-1862

даниятларнинг теран қатламларида (структурасида) шаклланган ва қўлланиш доираси анча кенг бўлган тил унсурларидир. Хусусан, «Девону луғотит турк» (ДЛТ)да Маҳмуд Қошғарий томонидан ўз давридаёқ сўкиниш сифатида қайд этилган сўзлар ҳеч ҳам кам бўлмаганлигини кўриш мумкин: унда сўкиниш (ҳақорат) белгиси билан келган ўн битта сўз мавжуд: yoḏuġ, yoḏut, seŋregü, yiŋdegü, süprük, ḳaşaŋ, ḳuyar, sātır, ḳarıt, kötlük ва kötiç[1]. Бироқ луғатда ҳақорат семали бошқа бирликлар ҳам изоҳланиб, жумладан, 1) ҳақоратли ифоданинг ўзи (мас., экäк: экäк ішläр – фоҳиша хотинлар, эрсäк ішläр – бузуқ хотин; экäклік – юзсизлик, бузуқлик) ва 2) шу ҳақорат ифодасининг феълли шакли (экäкläді – ҳақоратлади, бузуққа нисбат берди; їтладї – ит деб сўкди, ит деб ҳақорат қилди) берилган ўринлар учрайди[2].

Г.Э. Галлахорн сўкинишга оид маълумотларини уч тоифага ажратади: «қарғиш сўзлар», «анал-эритрал (чиқариш тизими) атамалар» ва «генитал (жинсий) сўзлар»[3].

Ҳақорат ва *сўкиниш* атама сифатида фарқланади: ҳақоратнинг ифода шакллари хилма-хил (жумладан, предмет ёки чиқиндини намойишкорона беписанд улоқтириш, маърузачи ўқитувчи қаршисида соатга қараб қўйиш, жамиятда аморал ҳисобланган ҳаракатларни атайдан содир этиш ва ҳ.) бўлгани ҳолда, сўкиниш фақат ва фақат вербал кўринишда воқеланади. Ҳақоратли лексиканинг семантик майдони турли маданиятларда ўхшаш «резонаторлар» (жинс, дин, аъзолар) атрофида шаклланса-да, унинг эмоционал кучи ва ижтимоий функцияси бевосита когнитив контекст ва сўзловчининг прагматик мақсади билан белгиланади. Г.Хьюз таъкидлайдики, «Сўкиниш дин, жинсий алоқа, ақлдан озиш, экскреция (чиқариш аъзолари) ва миллат каби кучли ҳамда бир-бирига мос келмайдиган «резонаторларга» таянади ва фавқулодда хилма-хил муносабатларни ўз ичига олади»[4].

Р.Роуч сўкинишнинг нотўғри ёки тўғрилигини муҳокама қиларкан, асосий эътиборни сўкинишнинг ҳақоратлилик хусусиятига қаратади. Яъни сўкиниш нотўғри деб топилган ҳолатларда, бу нотўғрилик унинг одамларни (асосли равишда) хафа қилиши билан изоҳланади. Инсоннинг хафа бўлиши асосли деб топилиши учун сўзловчининг сўз танловида тингловчига нисбатан ҳурматсизлик намоён бўлиши керак. Шунга кўра, Р.Роуч агар сўкинишимиз бошқаларга нисбатан ҳурматсизлигимизни ифода этса, бу ахлоқий жиҳатдан нотўғри деган хулосага келади[5].

Де Врис сўкинишнинг ижобий таъсирларига – гипоалгезия (оғриқни камайтириш), «ижтимоий жипслашув», «комик ва кўнгилочар қиймат»-га эътибор қаратади. Унга кўра, евфемизмлар ҳақоратли сўзларнинг ўрнини боса олмайди, чунки одамлар барибир қайси асл сўз назарда тутилаётганини тушунишади. Агар мутлақо ўйлаб топилган (сунъий) сўзлар ишлатилса, улар табу (тақиқланган) бўлмай қолади ва натижада табу сўзларнинг афзалликларини (масалан, оғриқ қолдириш хусусиятини) йўқотади[6].

Француз тадқиқотчилари Ж.Матию ва М.Флорэанинг қайд этишича, ҳақорат (Insult) тўғридан-тўғри бирор шахсга йўналтирилган бўлади ва уни камситишга хизмат қилади. Сўкиниш (Swearing/Expletives) эса кўпинча шахсга эмас, балки вазиятга йўналтирилган бўлиб, сўзловчининг эмоционал ҳолатини (ғазаб, ҳайрат, оғриқ) ифодалаш учун хизмат қилади[7].

Сўкинишни ироданинг ожизлиги ёки маданиятсизлик деб баҳолаш илмий жиҳатдан етарли бўлмайди: социология, психология, нейролингвистика ва нейробиология бу ҳодисани эҳтимолларимизга қарши ўзгача асослайди. Жумладан, ҳиссий катарсис[8] нуқтайи назаридан сўкиниш ёхуд ҳақорат – ҳиссий босим ва юкламадан халос бўлиш усули. Нейробиологик талқинга кўра эса оғриқни камайтириш воситаси. Инсон ҳақорат билан кечадиган кучли ҳиссий қўзғалиш лаҳзаларида ташқи таъсирларга чидамли бўлади: қондаги адреналин миқдори ошиб, табиий оғриқсизлантириш жараёни бошланади. Т.Жей ва К.Яншевиц сўкинишга оид неврологик маълумотларни умумлаштириб, қуйидагиларни таъкидлайдилар[9]. Бодомсимон

[1] Tokay Yaşar. Divanü Lugati't-Türk'te Kızgınlık İfade Eden Kelimeler / Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter 2011, p. 1851-1862

[2] Девону луғотит турк. – Тошкент: Фан, 1967. – Б. 40.

[3] Gallahorn G.E. The use of taboo words by psychiatric ward personnel / Psychiatry, 34 (1971), pp. 309-321.

[4] Hughes G. Swearing: A Social History of Foul Language, Oaths, and Profanity in English, Blackwell, Oxford, 1991.

[5] Malik, A., Ryan, S. What's Wrong With Swearing? Acta Anal (2025). https://doi.org/10.1007/s12136-025-00652-4. Бунда қаранг: Roache, R. (2024). For F*ck's Sake. Why Swearing is Shocking, Rude, and Fun. Oxford University Press.

[6] Malik, A., Ryan, S. What's Wrong With Swearing? Acta Anal (2025). https://doi.org/10.1007/s12136-025-00652-4.

[7] Mathieu, J., & Florea, M. (2015). Les injures et les jurons: agressions verbales vs. jeux de langage. Diacronia, (2). https://doi.org/10.12681/diacronia.22346

[8] Руҳий енгиллашиш.

[9] Jay, T., & Janschewitz, K. (2008). The pragmatics of swearing. Journal of Politeness Research, 4, 267–288. https://doi.org/10.1515/JPLR.2008.013

тана (Amygdala[1]) фаоллиги: табу сўзларни дастлабки идрок этиш жараёнида миядаги қўзғалиш ва ҳиссиётлар маркази фаоллиги сезиларли даражада ошади. Бу эса инсон руҳиятини тезкорлик билан қўзғатиш табу сўзларнинг энг кучли хусусияти эканидан далолат беради[2]. Миянинг когнитив назорат (онгли бошқарув) учун масъул бўлган соҳалари шикастланганда, инсон тез-тез ва ихтиёрсиз сўкина бошлайди. Бу онгли тизим соғлом мияда сўкиниш истагини доимий равишда жиловлаб туришини англатади[3].

Фанда сўкиниш «нутқий стереотип» шакли деб ҳисобланади ва онгсиз (одатда ғазабланганда), ихтиёрсиз равишда, лингвистик маънога эга бўлган ёки бўлмаган ҳолда талаффуз қилинади[4]. Смит (Smith, 1966)нинг маълумот беришича, «E.C.» исмли беморнинг чап ярим шари олиб ташланганидан (гемисферектомия) кейин ҳам у *goddamit* каби сўкинишларни ёки қисқа, аниқ талаффуз қилинадиган ибораларни айта олган. Бу ўнг ярим шарда сўкиниш учун масъул алоҳида модуль мавжудлигига яққол далил бўлди[5].

Фанда афазия (инсультдан кейин нутқ йўқолиши) билан боғлиқ чап ярим шар (нутқ маркази) шикастланганда ҳам инсон сўкиниш қобилиятининг сақланиб қолиши, бу сўзларнинг мияда «автоматик тил» сифатида яшашини исботлайди[6]. Бу эса сўкинишни ижодкорлик (ўнг мия) билан боғлашга асос бўлади. Эмоционал хулқ-атвор ва мия ярим шарларининг шикастланиши ўртасидаги боғлиқликни ўрганган яна бир муҳим ҳисобот Гаиноттига (Gainotti, 1972) тегишли бўлиб, у 160 нафар афазик беморни таҳлил қилган; уларнинг ярмида чап (LH), ярмида эса ўнг ярим шар (RH) шикастланган эди. Чап ярим шари шикастланган (LBD) беморларда сўкинишлар, ҳақоратлар кўзга ташланиб турган. Сўкиниш Вернике типидаги афазиклар(нутқни тушунишда қийналадиганлар) да 57% ҳолатда учрайди, Брока типидаги афазикларда (равон гапиришда қийналадиганлар) эса бу кўрсаткич 47% ни ташкил этади. Ўнг ярим шари шикастланган беморлар эса «бепарволик реакцияси» (IR) ҳолатида бўлиб, уларда ўз руҳий/ҳиссий ҳолатига қизиқиш йўқолади. Бундай беморларнинг аксарияти (80 нафардан 70 таси) сўкинмайди ва метафорик (кўчма маънодаги) нутқдан фойдаланиш қобилиятини йўқотади. Англанадики, чап ярим шарнинг шикастланиши турли нутқий нуқсонларни келтириб чиқарса-да, сўкиниш қобилияти сақланиб қолишига асосли далил бўла олади[7]. Ван Ланкер «автоматик» нутқ кўринишлари турлича бўлгани ва улар кўпинча «ихтиёрий» равишда ишлатилгандек туюлгани сабабли, уларни «нопропозиционал» (nonpropositional) нутқ деб аташни мақсадга мувофиқ деб билади. Нопропозиционал ифодалар (масалан, сўкинишлар) яхлит (холистик) ҳолда тушунилади, пропозиционал ибораларнинг маъноси эса уларнинг таркибий қисмларини таҳлил қилиш асосида шаклланади[8].

Бундан ташқари Ван Ланкер ва Клейн афазия билан оғриган беморларда таниш исмларни таниш жараёнини кузатиб, бунинг ўнг ярим шар сўкинишига таъсирини ўргандилар[9]. Тажриба ўнг ярим шарнинг автобиографик маълумотларни қандай қайта ишлашини кўрсатиш учун мўлжалланган бўлса-да, у сўкинишнинг ўнг ярим шардаги ролини ҳам очиб берди. Чап ярим шари шикастланган (LBD) беморлар анъанавий лингвистик тестларда жуда паст натижа кўрсатадилар, бироқ ҳиссий ва шахсий маълумотлар (масалан, яқинларининг исми) ўнг ярим шар билан боғлиқ бўлгани учун уларни яхши эслайдилар. Масалан, оғир нутқий нуқсони бўлган бир бемор Рональд Рейганнинг суратини исми билан тўғри мослаштираётганда ҳақоратли сўзни (expletive) ишлатган. Яъни бу ерда салбий эмоционал баҳо (сўкиниш) Рейган ҳақидаги визуал маълумот билан бирга миянинг ўнг ярим шарида сақланганини кўриш мумкин[10]. Сўкинишнинг ўнг ярим шар билан боғлиқлиги ҳақидаги далиллар сўнгги йилларда янада мустаҳкамланди (1-жадвал).

[1] Amigdala miyaning chakka bo'lagida joylashgan.
[2] Malik, A., Ryan, S. What's Wrong With Swearing? Acta Anal (2025). https://doi.org/10.1007/s12136-025-00652-4
[3] Malik, A., Ryan, S. What's Wrong With Swearing? Acta Anal (2025). https://doi.org/10.1007/s12136-025-00652-4
[4] Bowers JS, Pleydell-Pearce CW (2011) Swearing, Euphemisms, and Linguistic Relativity. PLoS ONE 6(7): e22341. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0022341
[5] Bowers JS, Pleydell-Pearce CW (2011) Swearing, Euphemisms, and Linguistic Relativity. PLoS ONE 6(7): e22341. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0022341
[6] Van Lancker, D. (1994). Nonpropositional speech in aphasia.
[7] Bowers JS, Pleydell-Pearce CW (2011) Swearing, Euphemisms, and Linguistic Relativity. PLoS ONE 6(7): e22341. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0022341
[8] Van Lancker, D. (1994). Nonpropositional speech in aphasia.
[9] Diana Van Lancker Sidtis, Karen Klein. Preserved recognition of familiar personal names in global aphasia / Brain and Language. December 1990. 39(4):511-29.
[10] Van Lancker, D. (1994). Nonpropositional speech in aphasia.

1-жадвал[1]

Мия тузилмаси	Ҳақоратнинг когнитив-нейробиологик механизми
Basal Ganglia Базал ганглиялар	Сўкинишнинг «автоматик нутқ» (automatic speech) сифатида генерация қилинишини таъминлайди. Ирода назоратидан ташқари чиқадиган сўкинишни (масалан, Туретт синдроми ёки афазияда) содир этади
Amygdala Амигдала (бодомсимон тана)	Сўзнинг эмоционаллик даражаси ва ҳақоратли кучини белгилайди. У тажовузкорлик (агрессия) ва қўрқув маркази бўлиб, ҳақоратли ифоданинг ҳиссий резонатори вазифасини бажаради.
Hippocampus Гиппокамп	Сўз ва ибораларнинг контекстуал хотирасини сақлайди. Қайси вазиятда қайси сўз «табу» ёки «ҳақорат» экани ҳақидаги ижтимоий тажрибани қайта ишлайди.
Thalamus Таламус	Ҳиссий сигналларни (эшитилган ҳақорат ёки англанган тажовуз) саралаб, тегишли эмоционал марказларга йўналтиради.
Hypothalamus Гипоталамус	Ҳақорат қилиш ёки ҳақорат эшитиш пайтидаги физиологик реакциялар (адреналин чиқиши, юрак уришининг тезлашиши) учун жавоб беради.

1-жадвал. **Ҳақорат нейроанатомияси**

Одатда, сўкинадиган одамнинг сўз бойлиги кам деб ҳисобланади. Бу фанда «Poverty of Vocabulary» (POV) – "луғат қашшоқлиги" назарияси билан боғлиқ. Мазкур фараз моҳиятига кўра, сўкиниш – ақлий фаолияти суст, импульсив, кам маълумотли кишилар ҳаракати. Бироқ 2015 йилда Марист коллежида ўтказилган лингвистик тадқиқотлар ҳақоратли ифодаларни контекстуал тўғри қўллайдиган одамларнинг луғат заҳираси бой бўлишини кўрсатди[2]. Тарихга назар ташлаб, нуктадон кишиларнинг сўзни ўрнида қўллаш маҳоратига исбот кўрамиз: "Абулхайр Ҳабаший қ. т. с.[3] Шайх Аму ва Шайх Аббос анинг дийдориға фахр қилурлар эрмиш. Ул Маккада мужовир эрди. Бир кун бирав Масжиди Ҳарамға кирди ва деди: қаёндурлар аларким, аларни жавонмард атарлар? Ва суфийлар сари боқти ҳақорат била. Ва дедики, булар жавонмардлардурлар? Бир лаҳзадин сўнгра Шайх Абулхайр Ҳабашийни кўрдиларки, кулур эрди ҳайбат ва ғазаб била. Ул сўзни билиб эрдики, ул киши дер эрди. Деди: кимдурки, жавонмардларни сўрубдур? Жавонмард керакки, жавонмардни кўргай"[4].

Ҳақорат сўзлари ўзига хос табу саналади. Табунинг ўзи нима? Табу – мия томонидан тегишли ҳаракат, сўз, мавзу муҳокамаси, муносабатларга қўйилган маданий-эътиқодий[5], айрим ҳолларда эса ақидавий тақиқ: экстремал вазиятларда у тилнинг "эмоционал ричаги"ни ишга тушириб юборади. Бироқ бу ерда табуни сўкинишга нисбатан 2 маънода талқин қилган маъқул:

1) сўкинишнинг ўзи тақиқланган нутқий акт сифатида;

2) табулашган ҳақорат семасининг сўкиш шаклига айланиши. Масалан, турк тилидаги *gavat* ҳақорат сўзи Сосонийлар ҳукмдори Кавад (VI) номидан олинган[6]. Ёки ўзбек тилидаги *ланка* вульгар сўзи ҳам ҳақоратнинг бу жиҳатига мос келади: ушбу сўз хитойча «ляньцзя» (хит. 链子, jiànzi – «цзяньцзи») ўйини номидан келиб чиққан деб

[1] Жадвал маълумотлари қуйидаги манбалар маълумотлари асосида генерацияланган: D Van Lancker, J.L Cummings c Expletives: neurolinguistic and neurobehavioral perspectives on swearing / Brain Research Reviews Volume 31, Issue 1, December 1999, Pages 83-104; Jay, T. (2000). Why We Curse: A Neuro-Psycho-Social Theory of Speech. John Benjamins Publishing; Pinker, S. (2007). The Stuff of Thought: Language as a Window into Human Nature. Penguin Books.

[2] Valdesolo P. Is Swearing a Sign of a Limited Vocabulary? New research challenges the idea that vulgar words are a sign of failurehttps://www.scientificamerican.com/article/is-swearing-a-sign-of-a-limited-vocabulary/

[3] Қ.т.с. – қаддасаллоҳу таоло сирраҳу – Аллоҳу таоло унинг сиррини муқаддас қилсин.

[4] Алишер Навоий. Насойим ул-муҳаббат. Мукаммал асарлар тўплами. Ўн еттинчи том. – Тошкент: Фан, 2001. – Б. 150-151.

[5] Oxford Online Dictionary Of English. 2010, p.11.

[6] "Ал Қомус ал-Муҳит" асари муаллифи Фирузабодий ушбу сўзнинг араб тилидан келиб чиққанлигини таъкидлайди. "al-Okyanus al-Basit fi Tarjamat al-Qamus al-Muhit" луғатида *el-kavvat* сўзи 'чўпон' маъносини англатиши қайд этилади. Бироқ манбаларда ҳақорат этимологияси милоддий 488–531 йилларда Сосонийлар империяси ҳукмдори Кавад I нинг ўз хотинини сиёсий хавфнинг олдини олиш мақсадида Маздакка тақдим этганлиги ҳақидаги тахминга бориб тақалади. Бу ҳақда қаранг: https://www.malumatfurus.org/gavat-kelimesinin-kokeni/

тахмин қилинади[1]. Хитой тилида 毽 (jiàn) – «палак», «титилган нарса» ёки «паровоз» маъноларини англатса-да, асосан патли ўйинчоққа нисбатан ишлатилади.

Сўкиниш ва ҳақоратли сўзларнинг қўлланиши прагматик (контекстуал) ўзгарувчилар таъсирида бўларкан, тилнинг мазкур сатҳ бирликлари ҳимоя механизми, ҳам эмоционал кучайтиргич, ҳам ижтимоий сигнал вазифасини ўтайди. Негаки кучли ҳиссий қўзғалиш вақтида онг, аввало, тақиқ (у хоҳ вербал хоҳ новербал шаклда бўлсин)қа эътиборни йўналтиради – мия аксар ҳолларда симметрик эмас, ассиметрик ҳолатларга сезгир бўлади.

Ҳақорат сўзлари «когнитив юклама» (cognitive imposition) сифатида одамлар миясини ҳақорат қилувчидан узатилаётган ҳиссий ахборотни қайта ишлашга мажбур қилади, шу ҳиссиётнинг йўналишини топишга ва унга мослашишга ундайди.

Когнитив иккиламчи жараёнлар назарияси(Dual Process Theory) асосида сўкинишнинг когнитив таъсири қуйидаги кўринишларда содир бўлади:

1-тизим: тезкор, автоматик, интуитив ва ҳиссиётларга бой. Бу тизим кутилмаган товушга ўгирилиш, «2+2» неччилигини дарров айтиш ёки инсон овозидаги ғазабни сезиш каби вазифаларни бажаради. У куч талаб қилмайди. Биринчи тизим эволюцион жиҳатдан анча қадимги, ҳайвонларда ҳам мавжуд бўлган эмоционал-инстинктив тизим (сўкиниш, ҳайқирик ва ҳиссиётлар шу асосда юзага чиқади)[2].

2-тизим: секин, онгли, мантиқий ва таҳлилий[3]. Мураккаб математик мисолларни ечиш, матндаги «а» ҳарфларини санаш ёки иккита маиший техниканинг сифатини солиштиришда биз айнан шу тизимни ишлатамиз. Бу тизим катта энергия ва диққат талаб қилади. Бундан ҳақорат 1-тизимга кўра қабул қилинади, аммо 2-тизим орқали англанади, деб ҳисоблаш ўринли: бунда сўкиниш тингловчининг миясини «мантиқ» ҳолатидан «реакция» ҳолатига мажбурлаб ўтказади. Яъни сўкиниш – бу «когнитив мажбурлаш». Сўкинаётган одам ўз қаршисидаги одамнинг 2-когнитив тизимини мажбурлаб ишга туширади, натижада унинг тинч ва мустақил фикр юритиш ҳуқуқини бузади. Бу ўзгадан сўрамай, унинг диққатини ва онгини «ўғирлаш» демакдир[4]. Табиийки, ҳар бир миллий тилда 1-тизимни фаоллаштирувчи ҳақоратли ифодалар даражаси мавжуд, шунга қарамай, аксар тилларда ҳақоратнинг энг оғир даражаси *она* компонентли ҳақоратли жумлалар саналади.

Интеллект – бу фақат сўз бойлиги эмас, балки вазиятга қараб мулоқот услубини танлай олиш қобилиятидир. Сўкинаётган одам «даҳо» бўлмаслиги мумкин, лекин сўкинмайдиган одам ҳам доим «ақлли» бўлавермайди. Энг муҳими – инсоннинг ички дунёси ва бошқаларга бўлган муносабати[5]. Сўкинишлар алоҳида сўзлардан йиғилмайди, балки мияда бир бутун блок (лисоний моделлар) сифатида сақланади. Шунинг учун инсон ғазабланиб сўкинганида ҳеч қандай грамматик хатоларга йўл қўймайди, ҳақоратлар тезкор ва «автоматик» юзага чиқади. Рейган мисолида кўринганидек, инсоннинг маълум бир шахсга нисбатан муносабати (нафрати ёки ёқтирмаслиги) сўкиниш шаклида унинг визуал хотираси билан бир жойда сақланиши мумкин.

Фандан маълумки, автоматик ва нестратегик сўкиниш ўнг ярим шарнинг (RH) функциясидир. Шунингдек, ўнг ярим шар сўзловчи нутқидаги эмоционал оҳангни идрок этишда, ҳиссий кайфият ва юз ифодаларини танишда иштирок этади. NPS (нейропсихосоциологик) назарияга кўра, ўнг ярим шар салбий ҳиссиётларни (депрессияни) юзага келтиради ҳамда ҳиссий кайфиятни, ҳодисотларнинг эмоционал элементларини ва юз ифодаларидаги ҳиссиётларни назорат қилади.

Сўкиниш ҳатто бир ёшли болаларда ҳам пайдо бўлади[6]. Бу жараён маълум бир изчилликда юзага чиқади. Сўкиниш ўсмирлик даврида энг юқори нуқтасига чиқади, аммо кексаликда ҳам, ҳатто ақлий заифлашув (деменция) даврида ҳам сақланиб қолади. Демак, сўкиниш – бу нутқнинг периферик элементи эмас, балки инсон мулоқот тизимининг эволюцион ва нейробиологик жиҳатдан муҳим қисми бўлиб, уни ўрганиш нутқ генерациясининг янги қирраларини очиб беради.

[1] https://goeastmandarin.com/jianzi-chinas-traditional-shuttlecock-sport/

[2] Kahneman, D. (2012). Two systems in the mind. Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences, 65(2), 55–59; Kahneman D. Thinking, Fast and Slow. Allen Lane, 2011.

[3] Kahneman, D. (2012). Two systems in the mind. Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences, 65(2), 55–59; Kahneman D. Thinking, Fast and Slow. Allen Lane, 2011.

[4] Malik, A., Ryan, S. What's Wrong With Swearing? Acta Anal (2025). https://doi.org/10.1007/s12136-025-00652-4

[5] Is Cursing a Sign of Intelligence? https://health.clevelandclinic.org/swearing-and-intelligence.

[6] Jay T. Cursing in America (Not in series). John Benjamins Publishing Company, 1992.

Резюме. Ушбу мақола сўкиниш ҳодисасини инсон когнитив фаолияти ва нейролингвистик механизмлари нуқтаи назаридан тадқиқ этади. Тадқиқотда нутқнинг икки хил табиати – пропозицонал (онгли, мантиқий) ва нопропозицонал (автоматик, ҳиссий) нутқ турлари ўртасидаги диссоциация таҳлил қилинган. Нейролингвистик жиҳатдан сўкинишларнинг мия пўстлоқ ости тузилмалари (базал ганглиялар) ва лимбик тизим билан боғлиқлиги, шунингдек, уларнинг анъанавий нутқ марказлари (Брока ва Вернике соҳалари) шикастланганда ҳам сақланиб қолиш феномени ёритиб берилган. Когнитив жиҳатдан эса, Д. Канеманнинг «Тизим 1» (автоматик ва тезкор) концепцияси доирасида сўкинишнинг эмоционал экспрессивлиги ва когнитив импозиция хусусиятлари ўрганилган.

Resume. This article examines the phenomenon of swearing from the perspective of human cognitive activity and neurolinguistic mechanisms. The study analyzes the dissociation between two types of speech: propositional (conscious, logical) and non-propositional (automatic, emotional). From a neurolinguistic standpoint, it highlights the connection between expletives and subcortical structures (basal ganglia) and the limbic system, as well as the phenomenon of their preservation even when traditional language centers (Broca's and Wernicke's areas) are damaged. From a cognitive perspective, within the framework of D. Kahneman's «System 1» (automatic and fast) concept, the emotional expressivity and cognitive imposition properties of swearing are explored.

Резюме. Данная статья исследует феномен сквернословия с точки зрения когнитивной деятельности человека и нейролингвистических механизмов. В работе анализируется диссоциация между двумя типами речи – пропозициональной (сознательной, логической) и непропозициональной (автоматической, эмоциональной). С нейролингвистической стороны освещается связь обсценной лексики с подкорковыми структурами мозга (базальными ганглиями) и лимбической системой, а также феномен их сохранности при повреждении традиционных речевых центров (зон Брока и Вернике). С когнитивной точки зрения, в рамках концепции Д. Канемана «Система 1» (автоматическая и быстрая), изучаются эмоциональная экспрессивность и свойства когнитивной импозиции ругательств.